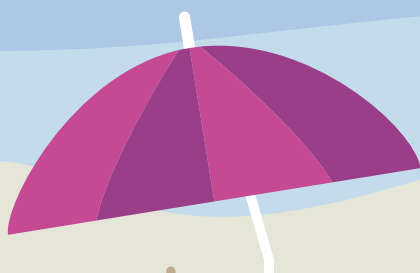

Człowiek i Natura 2000

**Jak zdrowa przyroda
pomaga człowiekowi?**

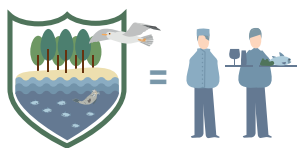
HEINRICH BÖLL STIFTUNG
WARSZAWA
Polska

Streszczenie dla zapracowanych, którzy tylko rzucają okiem na tę broszurę:

Obszary Natura 2000 istnieją w Polsce już niemal 20 lat. Jeśli są zarządzane w odpowiedni sposób, mogą przynosić korzyści nie tylko ludziom żyjącym w ich pobliżu. Czerpać mogą z nich również odwiedzający je turyści.

Istnienie obszarów chronionych może wpływać pozytywnie na powstawanie nowych miejsc pracy, nie tylko związanych z ochroną przyrody, ale przede wszystkim w turystyce, gastronomii, hotelarstwie i innych powiązanych z nimi sektorach.

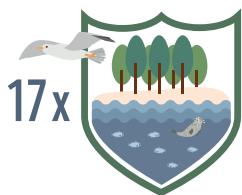
Można prowadzić działalność na obszarach Natura 2000. Warunkiem jest, żeby nie pogorszała stanu chronionych gatunków czy siedlisk. Szukanie dróg do rozwoju obszaru z zachowaniem jego walorów przyrodniczych jest możliwe.

Korzyści odnoszone dzięki dobrze zachowanym obszarom naturalnym to m.in. czyste powietrze, czysta woda, pozytywny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne, poprawa samopoczucia i samooceny, inspiracje dla osób zajmujących się kulturą i sztuką, dodatkowe szanse otrzymania dofinansowań ze środków krajowych i unijnych.

20% = 6,5 mld EUR
↑

Szacuje się, że gdyby objąć ochroną 20% obszarów morskich, to wartość usług ekosystemowych dostarczanych ludziom przez morskie obszary chronione, w tym sieć Natura 2000, mogłoby wynieść nawet 6,5 mld EUR rocznie dla Wspólnoty Europejskiej.

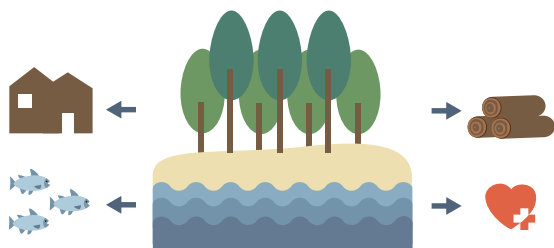

W Polsce istnieje 17 morskich obszarów Natura 2000. Ławica Słupska, Klify i Rąfy Kamienne Orłowa, Zalew Szczeciński oraz Ujście Odry i Zalew Szczeciński, Ostoja w Ujściu Wisły i Ujście Wisły to jedynie kilka spośród nich, które mają duże znaczenie dla ochrony środowiska i potencjał dla rozwoju turystyki, w tym turystyki przyrodniczej.

WSTĘP

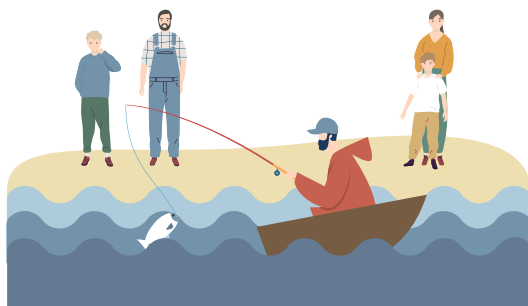
Życie człowieka jest nieodłącznie związane z naturą.

Ludzie polegają na dostępie do czystej wody, czystym powietrzu, żyznej glebie. Morze dawało pożywienie - przez wieki całe pokolenia ludzi na świecie wyspecjalizowały się w połowach, opracowując różne narzędzia i techniki. W nadmorskich lasach i rzekach znajdowano drewno na opał, pożywienie, surowce do budowy domów. Od dobrego stanu środowiska zależało życie ludzi i ich dobrobyt. Choć technologia poszła do przodu, a codzienne życie różni się znacząco od tego sprzed tysiąca lat, to jedno się nie zmieniło. **Stabilne i zdrowe środowisko przyrodnicze jest niezbędne dla dobrego życia – zarówno pod względem zdrowotnym, jak i ekonomicznym.**

Prawie 20 lat temu, 16 kwietnia 2004 roku, wraz z wejściem w życie ustawy o ochronie przyrody, pojawiły się prawne ramy do tworzenia obszarów Natura 2000. Proces tworzenia tych obszarów, w tym konsultacje społeczne, często był prowadzony jednak w taki sposób, że do dziś wiele osób żyjących w pobliżu obszarów Natura 2000 nie do końca rozumie, dlaczego one powstały, co chronią, a przede wszystkim jakie są lub mogą być korzyści z istnienia tych obszarów.

Pamiętajmy, że często właśnie społeczności lokalne mają dużą wiedzę na temat otaczającej ich przyrody, problemów oraz trudności społecznych i ekonomicznych występujących na danym obszarze, znają uwarunkowania kulturowe i rozumieją bolączki i obawy swoich sąsiadów.

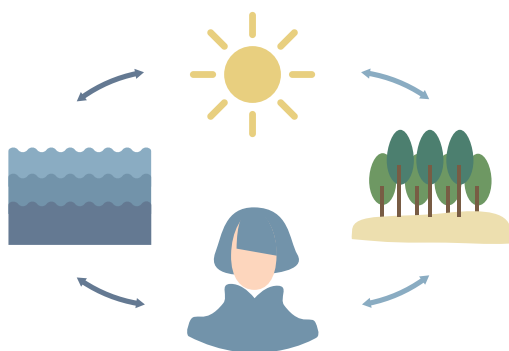

Dlatego właśnie wśród głosów przyrodników, ekspertów, urzędników, planistów czy samorządowców, głos mieszkańców i innych lokalnych interesariuszy jest niezwykle cenny i powinien być zawsze wysłuchany.

Wokół morskich obszarów chronionych (w tym także Natura 2000) narosły przekonania, że ich istnienie wiąże się jedynie z szeregiem ograniczeń. Nie można zaprzeczyć, że w przypadku takich terenów ochrona ich przyrody niesie za sobą pewne ograniczenia, jednak niesłusznie pomija się korzyści, które te miejsca generują. Są one związane m.in. z oczyszczaniem wody przez rzekę czy oczyszczaniem powietrza przez ekosystemy leśne. Świadomość wszelkich usług ekosystemowych, w tym korzyści zdrowotnych, powinna być pokazywana i promowana zarówno przed ustanowieniem ochrony przyrody, jak również w momencie jej istnienia.

TROCHĘ TEORII

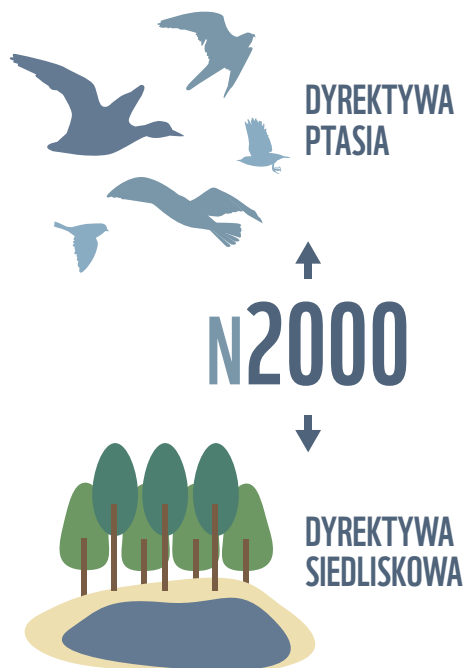
Podstawowym celem sieci Natura 2000 jest ochrona różnorodności biologicznej całego kontynentu europejskiego. Cel ten powinien zostać osiągnięty poprzez harmonijną koegzystencję człowieka i przyrody, co oznacza, że **ochrona przyrody na obszarach Natura 2000 pozwala na prowadzenie różnej działalności człowieka, o ile nie pogarsza ona stanu chronionych gatunków czy siedlisk.**

Nie ma także ochrony ścisłej czy wprowadzonych zakazów, poza jednym – zakazu podejmowania działań, które mogłyby osobno, lub w powiązaniu z innymi aktywnościami, znacząco negatywnie oddziaływać na cele ochrony obszaru Natura 2000. Ocena ewentualnego szkodliwego wpływu konkretnego działania powinna być dokonywana indywidualnie.

Działalność człowieka może odbywać się na obszarach Natura 2000. Musi ona być prowadzona w taki sposób, który nie pogorszy stanu chronionych gatunków czy siedlisk. Jednocześnie ochrona przyrody na obszarach Natura 2000 wygląda inaczej niż w parkach narodowych czy rezerwatach i nie powinna ona stanowić bariery dla lokalnego rozwoju.

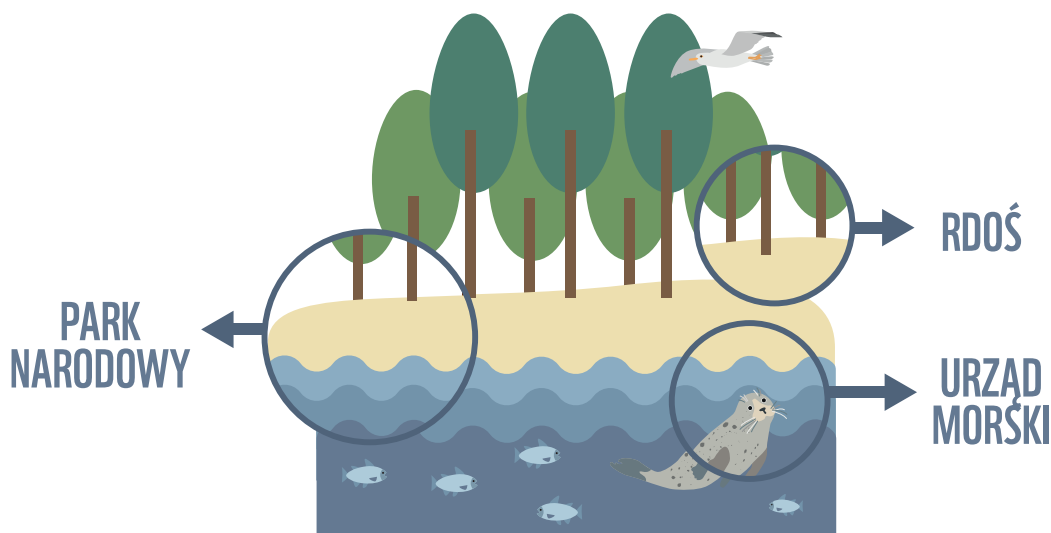
Sieć obszarów Natura 2000 to **najmłodsza forma ochrony przyrody**, wprowadzona do Polski w 2004 r. jako jeden z obowiązków przystąpienia naszego kraju do Unii Europejskiej. Obszary Natura 2000 tworzą we wszystkich krajach członkowskich Europejską Sieć Ekologiczną obszarów ochrony Natura 2000. **Na obszarach Natura 2000 ochronie nie podlega całość przyrody, lecz tylko przedmioty ochrony.** Mogą to być gatunki zwierząt, roślin bądź typy siedlisk. Podstawą prawną sieci są dwie unijne dyrektywy: **ptasia**¹, według której wyznacza się obszary specjalnej ochrony dla ptaków (obszary ptasie), oraz **siedliskowa**², w oparciu o którą wyznacza się specjalne obszary ochrony dla zwierząt innych niż ptaki, roślin i typów siedlisk (obszary siedliskowe). W Polsce zapisy obu dyrektyw znalazły się w Ustawie o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r.

Za **morskie obszary Natura 2000** uznaje się te, które przynajmniej częściowo obejmują wody morskie. W Polsce mamy takich 17. Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska (GDOŚ) sprawuje centralną kontrolę nad funkcjonowaniem całej sieci Natura 2000 w Polsce. Natomiast jeśli chodzi o zarządzanie poszczególnymi morskimi obszarami Natura 2000, sprawa robi się bardziej skomplikowana.

- Nadzór nad obszarem, który pokrywa się z obszarem parku narodowego, sprawuje dyrektor tegoż parku.
- Na obszarach morskich poza parkami narodowymi nadzór sprawuje dyrektor urzędu morskiego.
- Na obszarach lądowych poza parkami narodowymi – regionalny dyrektor ochrony środowiska.

KTO ODPOWIADA ZA MORSKIE OBSZARY NATURA 2000?

Podstawowym dokumentem, który planuje ochronę przyrody na morskich obszarach Natura 2000, jest plan ochrony. Przygotowuje go instytucja zarządzająca danym obszarem. W przypadku gdy takich instytucji jest więcej, najłatwiej by było, gdyby jeden podmiot zajął się planem, ale nie jest to regułą.

Celem tworzenia obszarów chronionych jest oczywiście zaopiekowanie się cennymi przy-

PO CO LUDZIOM OBSZARY CHRONIONE

rodniczo siedliskami i organizmami, które w nich występują. Jednocześnie korzyści z istnienia obszaru chronionego odczuwają wszyscy ludzie, zwłaszcza przebywający czy żyjący w bezpośrednim sąsiedztwie takich obszarów. Coraz więcej badań wykazuje bezpośrednie korzyści, również w ujęciu finansowym, które otrzymujemy dzięki zdrowemu i sprawnie funkcjonującemu środowisku. Usługi ekosystemowe, bo tak określa się „zyski”, które przynosi nam środowisko, są szacowane nawet na 125 bilionów USD rocznie³. Natomiast szacunki dla **wartości usług ekosystemowych dostarczanych ludziom przez morskie obszary chronione, w tym sieć Natura 2000, wynosi około 1,4–1,5 mld EUR rocznie tylko dla państw Wspólnoty Europejskiej**. Mogłaby ona wzrosnąć do 3,2 mld EUR rocznie, gdyby ochroną objąć 10% obszarów morskich, a przy ochronie 20% – nawet do 6,5 mld EUR⁴.

Usługi ekosystemowe – bezpośredni wkład ekosystemów w dobrostan ludzi⁵, czyli prościej mówiąc korzyści, czy też dochód, który człowiek czerpie ze środowiska naturalnego.

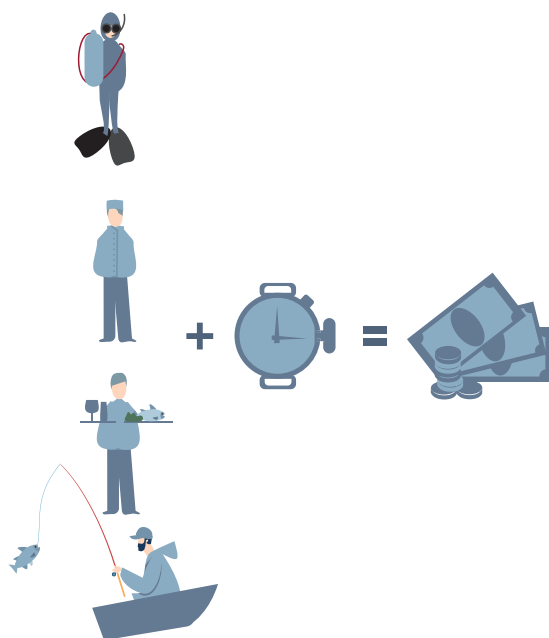
Ważnym aspektem ochrony przyrody w miejscach cennych jest turystyka. Obszary chronione mogą pełnić funkcję edukacyjną, często są atrakcyjne wizualnie i zapewniają dostęp do różnego rodzaju rekreacji, od wędrówek pieszych, przez kolarstwo, na sportach wodnych kończąc.

Jakie korzyści odnoszą (lub mogą odnosić) społeczności lokalne, żyjące w pobliżu morskich obszarów chronionych?

Miejsca pracy w turystyce (i nie tylko)

Wykonany na zlecenie Komisji Europejskiej raport pokazał, że wydatki poniesione na turystykę i rekreację związaną z siecią Natura 2000 wsparły od 4,5 do 8 milionów miejsc pracy w całej Europie⁶. Przykładem są przedsiębiorstwa zlokalizowane w obszarze Zatoki Lyme w Wielkiej Brytanii. **Przedstawiciele różnych branż, w tym właściciele łodzi i biznesów związanych z nurkowaniem przyznali, że nie zauważyli natychmiastowych pozytywnych efektów utworzenia obszaru w stosunku do ich firm, ale z czasem okazało się, że zyski się pojawiły.**

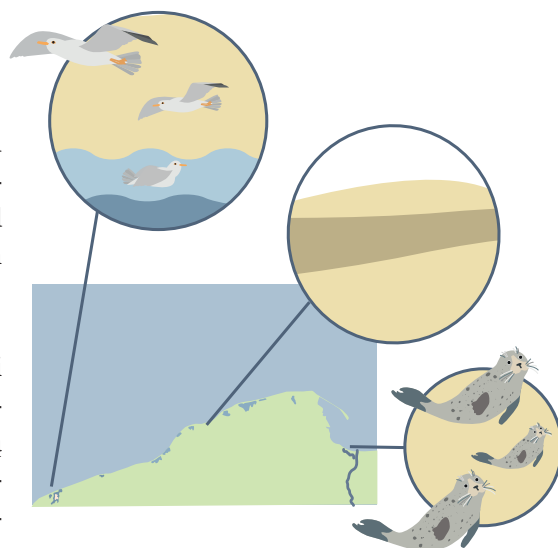

Po trzech latach od wyznaczenia obszaru chronionego w celu ochrony siedlisk zniszczonych wydobyciem przegrzebków dochód wewnątrz obszaru zwiększył się o 2,2 mln GBP⁷.

Turystyka przyrodnicza przynosi zyski na całym świecie. W Stanach Zjednoczonych w pobliżu Jeziora Erie za sprawą z rozwojem turystyki ornitologicznej utworzono 283 miejsca pracy, związane z obsługą ruchu turystycznego (obiekty noclegowe, gastronomiczne czy usługi transportowe)⁸. Według badania przeprowadzonego wśród prawie 2 tys. rybaków i nurków z morskich obszarów chronionych na południu Morza Śródziemnego dzięki przyjeżdżającym wędkarzom rekreacyjnym powstały średnio 2,1 nowe miejsca pracy, a dzięki pływaczom średnio nawet 13 miejsc pracy! Morskie ob-

szary chronione generowały średnie przychody w wysokości 88 tys. EUR rocznie dla firm świadczących usługi dla pływaczów czy wędkarzy. Całkowity dochód generowany lokalnie (uwzględniając zawodowych rybaków) był średnio 2–3 razy wyższy niż koszty zarządzania morskim obszarem chronionym⁹.

Obszary Natura 2000 umożliwiają prowadzenie działalności w oparciu o środowisko. Przykładem jest Ujście Wisły, gdzie właściciele łodzi motorowodnych prowadzą rejsy obserwacyjne w celu oglądania fok w ich naturalnym środowisku.

Co więcej, osoby prowadzące działalność coraz bardziej dostrzegają konieczność realizowania swoich działań z poszanowaniem miejsc wypoczynku zwierząt. Gdy łódź podpłyne za blisko, a foki zostaną spłoszone, kolejne grupy turystów nawet przez kilka godzin nie będą mogły obserwować zwierząt wylęgających się na łasze.

Na polskim wybrzeżu można, oprócz fok, obserwować także ptaki. Przykładem jest Mierzeja Wiślana wraz z Żuławami Wiślanymi, gdzie swoje żerowiska i miejsca odpoczynku i lęgów ma wiele gatunków ptaków wodnych, wodno-błotnych czy drapieżnych. Na Mierzei można spotkać m.in. jastrzębie, bieliki, sieweczki, biegusy, rybitwy czy kuliki, można też odwiedzić największą kolonię kormorana w Polsce, znajdującą się w Kątach Rybackich.

Jeszcze jedną ciekawą formą prowadzenia turystyki przyjaznej naturze jest tworzenie lokalnych marek produktów czy też certyfikatów przyznawanych dla rzemieślników z danego regionu, którzy prowadzą działalność w sposób nie pogarszający jej walorów przyrodniczych. Może to być certyfikacja połowów i produktów rybnych, prowadzonych w sposób przyjazny środowisku, czy produkcja lokalnych wyrobów (wina, miodów, soli morskiej itd.). W tym przypadku ograniczeniem jest jedynie kreatywność społeczności lokalnych.

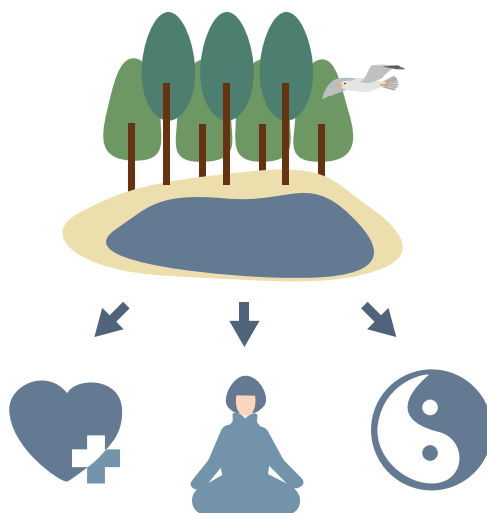
Dodatkiem do turystyki przyrodniczej mogą być sklepy oferujące książki i inne pomoce do rozpoznawania zwierząt i ich obserwacji, wypożyczalnie lornetek i lunet, a także wyprawy z przewodnikiem do miejsc, gdzie są największe szanse na spotkanie zwierząt.

W 2009 roku Fińskie Służby Dziedzictwa Naturalnego i Fiński Instytut Leśny (Metla) przeprowadziły krajową ocenę wpływu ekonomicznego turystyki przyrodniczej i związanej z przyrodą działalności rekreacyjnej na lokalną gospodarkę. Zgodnie z badaniem

roczne przychody wygenerowane przez osoby spędzające czas w parkach narodowych wyniosły 70,1 mln EUR i wspierały lokalne zatrudnienie. **Ogólnie oszacowano, że 1 EUR z inwestycji publicznych na chronione obszary zapewniało zwrot 20 EUR¹⁰.**

Zdrowie

Nie powinno nikogo dziwić, że dzięki przebywaniu w otoczeniu przyrody co najmniej 20 minut dziennie notuje się znaczące korzyści zdrowotne¹¹. Wypoczynek na świeżym powietrzu, rekreacja i inne rodzaje aktywności są z jednej strony okazją do obserwacji dzikiej przyrody, z drugiej, w sposób często nieuświadomiony, wspierają naszą kondycję psychiczną. Przebywanie na terenach naturalnych pomaga zwiększać zdolności poznawcze dzieci i młodzieży. Jednocześnie zmniejsza stres, uspokaja i pomaga się wyciszyć.

W przypadku ludzi przechodzących rekonwalescencję, zarówno po urazach fizycznych, jak i psychicznych, ekspozycja na środowisko naturalne skraca czas powrotu do zdrowia i pomaga tym samym zmniejszyć koszty rekonwalescencji¹².

Równie istotne, zarówno z punktu widzenia zdrowia, jak i turystyki, są korzyści płynące z oczyszczania powietrza i dostarczania tzw. morską areozolu, czyli związków soli i jodu, zawartych w nadmorskim powietrzu. Te substancje wpływają pozytywnie na funkcjonowanie organizmu i chronią nasze zdrowie. Wykorzystują to kurorty i nadmorskie uzdrowiska, dzięki czemu każdego roku ściągają do siebie tysiące turystów z całej Polski.

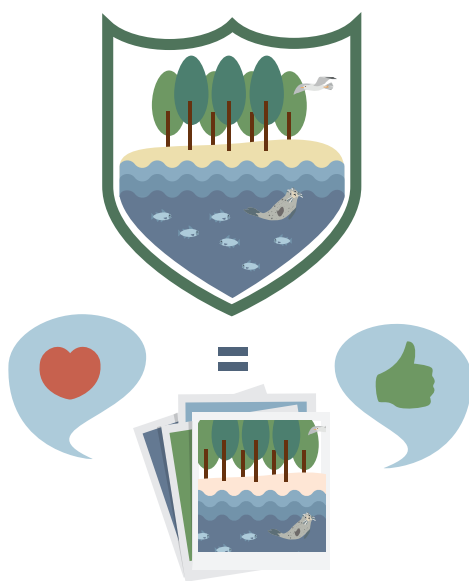
Przykładem dobrego połączenia obszaru chronionego i różnych form rekreacji, tak bardzo potrzebnych do dobrego samopoczucia człowieka, jest chorwacki obszar Natura 2000, Park Przyrody Medvednica, będący częścią Zagrzebia, który przyciąga rocznie ok. 1 mln odwiedzających. Zapewnia on różnorodne formy spędzania wolnego czasu, między innymi szlaki piesze, narciarskie czy rowerowe, wiele programów edukacyjnych, zabytków, a na jego terenie odbywają się liczne wydarzenia, które przyciągnęły w 2015 r. prawie 30 tys. ludzi¹³.

Nie zaskoczy pewnie fakt, że jeśli chodzi o atrakcyjność lokalizacji mieszkaniowej, duża część badań krajobrazowych pokazuje, że środowiska naturalne są preferowane nad krajobrazami zabudowanymi¹⁴. Obecność terenów naturalnych w pobliżu miejsca zamieszkania poprawia stan zdrowia i sa-

mopoczucie, m.in. poprzez uspokajający widok z okna. Badania wykazały, że naturalne widoki i łatwy dostęp do przyrody są preferowane w miejscach turystycznych opartych na przyrodzie¹⁵. Korzyści zdrowotne i poprawa jakości zamieszkania czy pracy ze względu na bliskość terenów naturalnych mają odzwierciedlenie na poziomie lokalnym w wartości nieruchomości¹⁶.

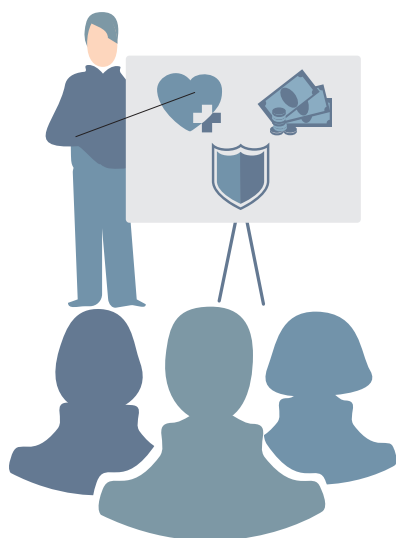
Kultura i społeczeństwo

Czy wiesz, że morskie obszary chronione są częściej fotografowane przez turystów niż inne przylegające do nich przybrzeżne tereny? Naukowcy z Uniwersytetu w Aberdeen w Wielkiej Brytanii przeanalizowali zdjęcia zgromadzone na portalu społecznościowym Flickr z ostatnich 10 lat z morskich obszarów chronionych z całego świata. Ich praca wykazała, że na całym świecie więcej osób opublikowało więcej zdjęć z obszarów chronionych niż z pozostałych lokalizacji.

Użytkownicy portalu częściej poruszali tematy związane z dziką przyrodą w obszarach chronionych w swoich postach. Ciekawym wnioskiem jest również to, że zdjęcia z morskich obszarów chronionych opisywano w bardziej pozytywny sposób i były bardziej popularne wśród społeczności¹⁷.

Wnioski z powyższego przykładu wskazują na to, że morskie obszary chronione to bardzo atrakcyjne miejsca dla wielu ludzi. Inspirują, dają artystyczne natchnienie, często są bardzo ściśle powiązane z lokalną kulturą. To nie są tylko i wyłącznie skutki duchowe, ale mogą stanowić korzyści ekonomiczne, poprzez zwiększenie liczby turystów czy inwestorów, zwabionych atrakcyjnością miejsca, dających możliwość rozwoju lokalnej kultury. Korzyści otrzymywane dzięki istnieniu obszarów chronionych, w tym także obszarów Natura 2000, powinny być przedstawiane lokalnym społecznościom – samorządowcy pełnią tutaj istotną rolę!

Obszary chronione to także możliwość organizacji aktywności angażujących ludzi, takich jak wolontariat. Dowody sugerują, że wolontariat przyrodniczy może prowadzić do korzyści społecznych, umożliwiając ludziom poznawanie nowych osób, rozwijanie relacji i budowanie poczucia wspólnoty¹⁸. Przykładami takiego wolontariatu są: sprzątanie plaży, sprzątanie i utrzymywanie szlaków, oprowadzanie turystów w parkach narodowych, prowadzenie monitoringu przyrodniczego (np. Monitoring Pospolitych Ptaków Lęgowych (MPPL)), czy interwencje do fok i ochrona gniazd siewczek obrożnych w ramach Błękitnego Patrolu.

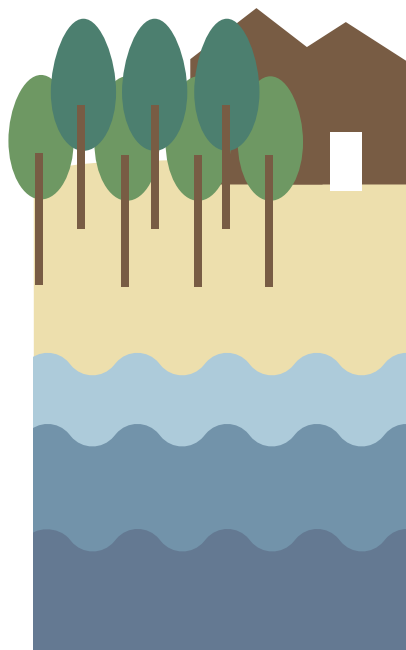
Zabezpieczenie przed skutkami zmiany klimatu

Wiele obszarów chronionych pełni funkcję naturalnych barier dla ekstremalnych zjawisk pogodowych. Tereny podmokłe pełnią funkcję naturalnych „gąbek”, które w czasie ulewnych deszczów magazynują nadmiar wody, zmniejszając tym samym lub całkowicie niwelując potencjalne straty. W okresie niedoboru wody powoli oddają zgromadzone zapasy wody, sprawiając, że skutki suszy są mniej odczuwalne. Do tego jednak potrzebujemy dobrze funkcjonujących ekosystemów. Koszty ich wspierania są często tańsze niż budowanie zbiorników wodnych¹⁹.

Również ekosystemy nadmorskie, w tym plaże i pas wydmy, wraz z porastającymi je lasami, stanowią naturalną barierę dla sztormów wdzierających się w głąb lądu. Dlatego ważne jest utrzymywanie budowli z dala od pasa wydmowego.

ton węgla, co odpowiada 35 mld ton CO₂, którego wartość szacuje się na 600–1130 mld EUR (wartość zapasów w 2010 r.), w zależności od dołączonej ceny do tony węgla²¹.

Na przykład na obszarze Natura 2000 Kalkense Meersen w Belgii oszacowano, że przywrócenie pierwotnego krajobrazu rzecznego za pomocą odtworzenia mokradeł i siedlisk przybrzeżnych może przynieść korzyści w zakresie łagodzenia powodzi w wysokości od 640 000 do 1 650 000 EUR rocznie²⁰.

Z uwagi na coraz większe zainteresowanie firm dążeniem do neutralności klimatycznej, jest to szansa na prowadzenie projektów, które wspierać będą społeczności lokalne w utrzymywaniu zdrowego środowiska.

Wiele obszarów Natura 2000 chroni ekosystemy (np. wilgotne lasy, tereny podmokłe, torfowiska, podmorskie łąki), które są ważnymi bieżącymi magazynami dwutlenku węgla i oferują znaczące możliwości dalszego jego pochłaniania. Szacuje się, że sieć Natura 2000 przechowywała w 2010 roku około 9,6 mld

WYBRANE MORSKIE OBSZARY CHRONIONE

1. Ławica Słupska

Położona w centralnej części polskich obszarów morskich Ławica Słupska chroni m.in. piaszczyste ławice, skaliste i kamieniste dno morskie, rafy, a także gatunki ptaków takie jak lodówka czy nurnik. Największa rafa znajduje się w tzw. Głazowisku Ławicy Słupskiej. Jest to jedyne miejsce Ławicy, gdzie występują rośliny, w tym gatunki rzadkie w skali całego

Bałtyku. Mała głębokość tego miejsca i obfitość bezkręgowców, które stanowią bazę pokarmową, powoduje, że obszar ten jest bardzo cenny dla morskich gatunków ptaków, dla których jest to przystanek podczas jesiennych przelotów oraz miejsce do zimowania. To jeden z ważniejszych akwenów dla lodówki, której liczebność może dochodzić nawet do ok. 30 tys. osobników²².

2. Klify i Rafy Kamienne Orłowa

Rafy kamienne w Zatoce Gdańskiej położone są w strefie przybrzeżnej u podnóża Klifu Orłowskiego. Na klif i przybrzeżny pas dna morskiego silnie działają fale morskie. Jest to dynamiczny i zróżnicowany obszar, gdzie występuje mozaika siedlisk – od płatów trawy morskiej (*Zostera marina*) na piaszczystym dnie, przez

obszary dna pokrytego małymi kamieniami, do wielkich głazów narzutowych obrosniętych bogatym zbiorowiskiem roślin. Wśród roślin spotkać można liczne skorupiaki bądź inne bezkręgowce. A to wszystko stanowi idealne środowisko do życia dla ryb. Część lądowa obszaru porośnięta jest głównie lasami.

3. Zalew Szczeciński oraz Ujście Odry i Zalew Szczeciński

Obszar Zalewu Szczecińskiego objęty jest dwoma obszarami Natura 2000 – obszar „ptasi” Zalew Szczeciński i obszar „siedliskowy” Ujście Odry i Zalew Szczeciński. Akwen położony jest na styku wód słodkich i słonych, czego efektem jest występowanie gatunków charakterystycznych dla obu tych środowisk. Można spotkać tu chronione gatunki ryb i mi-

nogów. Brzeg Zalewu porośnięty jest różnymi zbiorowiskami roślinności wodnej czy szuwarowej. Zarówno to, jak i bogate źródło pokarmu, stwarzają dobre warunki dla żerowania, rozrodu czy odpoczynku podczas wędrówek dla wielu gatunków ptaków. Można tu np. spotkać stada bielików podczas zimowania, liczące nawet 250 sztuk²³.

4. Ostoja w Ujściu Wisły i Ujście Wisły

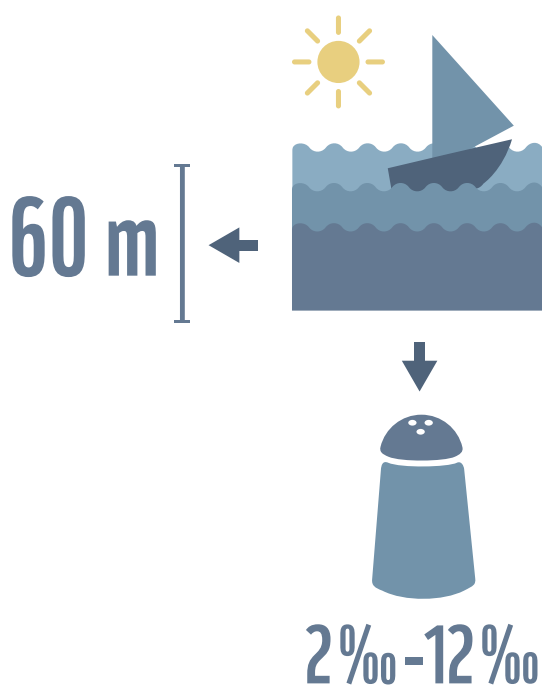
W miejscu, gdzie najdłuższa polska rzeka uchodzi do morza, spotykamy dwa nachodzące na siebie obszary Natura 2000 – obszar „ptasi” Ujście Wisły i obszar „siedliskowy” Ostoja w Ujściu Wisły. To miejsce jest wyjątkowe pod względem przyrodniczym. Obejmuje mozaikę siedlisk wodnych i lądowych, w tym płytkie, słodkowodne jeziora, płyty szuwarów, piaszczyste mierzeje, wydmy czy estuaria. Unoszący się w wiślanych wodach muł, piasek i żwir tworzy pojawiające się i zanikające wyspy. Stanowią

one jedyne miejsce w Polsce, gdzie często można zaobserwować odpoczywające stado fok szarej. Tak zróżnicowane środowisko jest domem dla wielu różnych organizmów żywych, w tym ssaków morskich, licznych gatunków ptaków (np. sieweczki obrożnej, rybitw, ostrygojada) czy ryb. Podczas jesiennych i wiosennych migracji Ujście Wisły jest przystankiem dla wielu ptaków, gdzie mogą w spokoju żerować i odpoczywać.

OBSZARY CHRONIONE NA MORZU BAŁTYCKIM

Wyjątkowe morze

Morze Bałtyckie jest morzem nietypowym, a przez to wyjątkowym. Co sprawia, że jest takie niezwykle? **Bałtyk jest największym zbiornikiem wody słonawej** (czyli o zasoleniu niższym niż typowe wody morskie) **na świecie**. Do tego jest **morzem płytkim**, gdyż średnia głębokość wynosi tylko 60 metrów, przy czym na jednej trzeciej powierzchni wynosi ona mniej niż 30 metrów²⁴.

To, że Morze Bałtyckie jest morzem płytkim, jest spowodowane tym, że położone jest na kontynencie, a nie pomiędzy kontynentami. Dodatkowo takie zbiorniki **charakteryzuje to, że są prawie całkowicie odcięte od oceanów**²⁵, co dotyczy też naszego morza, które jest połączone z Oceanem Atlantyckim

wąskimi Cieśninami Duńskimi. **Gdyby nie to połączenie, szybko stałoby się słodkim jeziorem**, ponieważ zasilają go liczne rzeki oraz opady atmosferyczne. **A sól jest niezbędna dla jego ekosystemu i organizmów w nim żyjących**. Tylko regularne duże wlewy słonej wody są w stanie utrzymać wystarczający poziom zasolenia dla bałtyckich organizmów żywych. Słone wody nieprzerwanie sączą się do Bałtyku przez Cieśniny Duńskie, lecz jest ich za mało. Wlewy występowały dawniej po kilkana dekadę, obecnie są dużo rzadsze, a **ostatni duży wlew obserwowano zimą 2014 r.**²⁶

Jeśli mówimy o zasoleniu, to kolejną cechą, która sprawia, że Bałtyk jest morzem wyjątkowym, są występujące w nim **różnice w zasoleniu i w temperaturze wody pomiędzy poszczególnymi jego częściami**. Na północy bałtyckie wody są prawie całkowicie słodkowodne i zimne, natomiast na południu przeważają wody cieplejsze i bardziej słone. Wody wysunięte najbardziej na północ w zimie pokrywa lód²⁷.

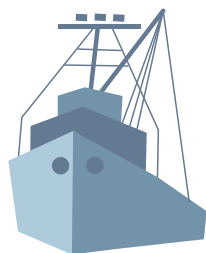
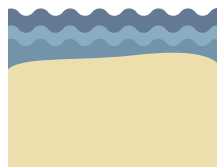
Dodatkowo **linia brzegowa Morza Bałtyckiego jest bardzo urozmaicona**. Na południowym wybrzeżu możemy znaleźć dobrze znane nam długie, piaszczyste plaże. Poza tym bałtycki brzeg obfituje w wyspy, wysokie klify, mokradła czy trzcinowiska.

Wszystko to, co sprawia, że Bałtyk jest morzem wyjątkowym, powoduje, że jest ono również morzem bardzo wrażliwym na zmiany zachodzące w środowisku.

Po co Bałtykowi obszary chronione?

Bałtyk otoczony jest przez 10 krajów zamieszkiwanych przez ponad 150 milionów ludzi. W samym zlewisku Bałtyku żyje ich ponad 80 mln. Rybołówstwo, żegluga, turystyka i rekreacja, energetyka (podwodne kable i rurociągi, farmy wiatrowe), działalność wojskowa, to tylko niektóre z działań człowieka, które wywołują bardzo silną presję na środowisko Morza Bałtyckiego i jego mieszkańców, a jednocześnie dają miejsca pracy i utrzymanie wielu tysiącom ludzi.

Obszary chronione są podstawą ochrony różnorodności biologicznej, czyli mówiąc inaczej bogactwa gatunków i siedlisk, jakie zapewnia środowisko. A środowisko, w tym wypadku morze, właśnie dzięki różnorodności jest zdrowe i łatwiej radzi sobie z zagrożeniami, m.in. ze zmianą klimatu.

Dzięki ograniczeniu działalności człowieka **obszary chronione stanowią oazę spokoju dla morskich organizmów żywych**. Dzięki nim organizmy mogą bez przeszkód żyć i się rozmnażać. W zależności od rodzaju obszaru chronione są także cenne siedliska, takie jak podwodne łąki, głązowiska, rafy czy nadmorskie wydmy. W obliczu bardzo silnej presji, którą wywieramy na nasze morze i jego mieszkańców, takie azyle są bardzo potrzebne morskiej przyrodzie, by mogła właściwie się rozwijać.

Bałtyk bez swojej przyrody straciłby swoją wyjątkowość i wszystko to, co nam się z nim kojarzy, np. długie piaszczyste plaże, trawiaste wydmy czy podwodne łąki. Już teraz coraz rzadziej widuje się bałtyckiego dorsza czy morskaczyn na plaży. Ochrona Bałtyku pozwoli nam doświadczać jego piękna i wyjątkowości jak najdłużej.

W jaki sposób możesz chronić morskie obszary chronione, w tym Natura 2000?

Na etapie planowania ochrony²⁸

Plan ochrony to podstawowy dokument planistyczny dla morskich obszarów chronionych, a od jego treści zależy skuteczność jego ochrony. **Do tej pory żaden z morskich obszarów chronionych nie ma ustanowionego planu ochrony, czyli ich ochrona nie działa prawidłowo.** Między innymi dlatego bardzo istotne jest włączenie się w ich tworzenie.

Śledź strony internetowe urzędów morskich, parków narodowych lub regionalnych dyrekcji ochrony środowiska, gdzie pojawiają się informacje o planowanych pracach nad planami ochrony i terminach konsultacji społecznych.

Skontaktujmy się z tymi urzędami, jeśli nie ma jasnych informacji o terminach konsultacji.

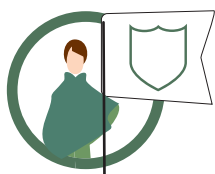

Idź w teren! Poznaj cenne przyrodniczo gatunki czy siedliska, notuj lokalizacje, rób zdjęcia. Dokumentuj też zagrożenia dla przyrody. Znajomość chronionego obszaru pozwala na skuteczniejsze planowanie jego ochrony.

Każdy ma prawo do wniesienia uwag do projektu planu ochrony. Zazwyczaj urzędy wyznaczają na to 21 dni. Nie przegap tego momentu, bo uwagi przesłane po terminie mogą zostać nieuwzględnione.

Co jeszcze możesz zrobić, także jako turysta?

Jeśli masz taką możliwość, zaangażuj się w wykonywanie działań ochronnych na danym obszarze. Być może instytucja zarządzająca obszarem szuka wolontariuszy do jakiś zadań?

Wspieraj przyjazne środowisku miejsca – odwiedzaj parki narodowe, obszary Natura 2000 i inne cenne przyrodniczo miejsca. Na odpoczynek staraj się wybierać miejsca, które swoją działalnością nie niszczą środowiska.

Przestrzegaj zasad panujących na danym obszarze chronionym. Nie wprowadzaj psów, jeśli nie można, nie schodź ze szlaku czy nie zrywaj roślin.

Szanuj przyrodę, w której się znalazłeś. Szacunek możesz okazywać, nie hałasując, nie śmiejąc czy nie strasząc zwierząt.

Nie wchodź na wydmy! To cenne i bardzo wrażliwe siedlisko nadmorskie. Nie znosi deptania.

Jako mieszkaniec promuj regionalną kulturę i produkty, a jako turysta – korzystaj z nich. Bardzo często morska przyroda jest elementem, na którym opiera się lokalna tożsamość społeczności czy lokalne biznesy. Warto je doceniać.

PRZYPISY KOŃCOWE

- ¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/147/WE z dnia 30 listopada 2009 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.
- ² Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory.
- ³ Constanza R. i in., Changes in the global value of ecosystem services, Global Environmental Change, s. 152-158, 2014.
- ^{4, 6, 10, 20, 21} Unia Europejska, The economic benefits of the Natura 2000 Network: Synthesis report 2012, 2013.
- ⁵ Haines-Young R.H., Potschin M.B., Common International Classification of Ecosystem Services (CICES) v.5.1 and Guidance on the Application of the Revised Structure. Fabis Consulting Ltd., Nottingham, 2018.
- ⁷ Sian E. Rees i in., An evaluation of the social and economic impact of a Marine Protected Area on commercial fisheries, 2021.
- ⁸ Xie P.F., Socio-economic Impacts of Birdwatching along Lake Erie: A Coastal Ohio Analysis, Ohio Sea Grant as OHSU-TS-061 as a result of project # R/ME-003 02/03/2012, s. 1 – 24, 2012.
- ⁹ Unia Europejska, 2018. Study on the economic benefits of Marine Protected Areas, 2018.
- ¹¹ Hunter M.R., Gillespie B.W., Yu-Pu Chen S., Urban Nature Experiences Reduce Stress in the Context of Daily Life Based on Salivary Biomarkers, Frontiers in Psychology, 2019.
- ¹² Brown D. K., Barton J. L., Gladwell V. F. Viewing Nature Scenes Positively Affects Recovery of Autonomic Function Following Acute-Mental Stress, Environ Sci Technol. 2013.
- ^{13, 16, 18} Brink P. i in., The Health and Social Benefits of Nature and Biodiversity Protection. A report for the European Commission (ENV.B.3/ETU/2014/0039), Institute for European Environmental Policy, Londyn/Bruksela, 2016.
- ¹⁴ Kellert, S R., Building for Life: Designing and Understanding the Human-Nature Connection, Island Press, Covelo, CA, USA, 2005.
- ¹⁵ Tyrväinen L. i in., Towards sustainable growth in nature-based tourism destinations: clients' views of development in Finnish Lapland. Landscape and Urban Planning, No 122, pp1-15, 2014.
- ¹⁷ Ersikne E., Marine Protected Areas provide more cultural ecosystem services than other adjacent coastal areas. One Earth 4, 8, 2021.
- ¹⁹ How Much for Water? Economic Assessment and Mapping of Floodplain Water Storage as a Catchment-Scale Ecosystem Service of Wetlands, M.Grygoruk et. Al, 2013.
- ²² http://www.natura2000umsl.eu/uploaded_images/1573721606_prezentacja-29102019-2.pdf
- ²³ SDF dla obszaru Ujście Odry i Zalew Szczeciński PLH320018, data aktualizacji 03-2022.
- ^{24, 27} ICES CIEM, Baltic Sea Ecoregion – Ecosystem overview, 2018.
- ²⁵ Håkanson L. Charakterystyka fizycznogeograficzna zlewiska Morza Bałtyckiego. Środowisko Morza Bałtyckiego, 1991.
- ²⁶ Walczowski W., i in., Zjawisko słonych wlewów z Morza Północnego do Bałtyku. Konferencja Bałtyk 2015.
- ²⁸ Pawlaczyk P., Klub Przyrodników. Natura 2000 i inne wymagania europejskiej ochrony przyrody – Niezbędnik przyrodnika, 2012.

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

WARSZAWA

Polska

Fundacja im. Heinricha Bölla to niemiecka fundacja zielonej polityki, która działa w ponad 60 krajach poprzez 34 biura zagraniczne na rzecz zrównoważonego rozwoju, demokracji płci i międzykulturowego porozumienia. Przedstawicielstwo w Warszawie prowadzi projekty w obszarach Energia & Klimat, Demokracja & Prawa Człowieka, Europa & Sprawy Międzynarodowe, Europejska Polityka Rolna oraz Dialog Bałtycki. Celem Fundacji jest wzmacnianie demokracji i praw człowieka, zwiększanie partycypacji obywatelskiej oraz promowanie długofalowej, zrównoważonej modernizacji społeczno-ekonomicznej w oparciu o trwałą i sprawiedliwy rozwój oraz czyste środowisko. Osią łączącą wszystkie działania są wspólne europejskie wartości.

Fundacja im. Heinricha Bölla w Warszawie
ul. Żurawia 45
00-680 Warszawa
tel. +48 22 44 01 333
e-mail: pl-info@pl.boell.org
[www: pl.boell.org](http://www.pl.boell.org)

Naszą misją jest powstrzymanie degradacji środowiska naturalnego i budowanie przyszłości, w której ludzie będą żyć w harmonii z naturą.

razem możemy więcej

wwf.pl

Fundacja WWF Polska – Jesteśmy częścią międzynarodowej organizacji ekologicznej, która od 1961 roku chroni przyrodę na całym świecie, a od 2001 roku również w Polsce. Ratujemy zagrożone gatunki, promujemy zrównoważone rybołówstwo i rolnictwo oraz działamy na rzecz ochrony klimatu. Walczymy z nielegalnym handlem ginącymi gatunkami roślin i zwierząt. Staramy się o to, aby morza i rzeki były pełne życia.

Fundacja WWF Polska
Usypiskowa 11
02-386 Warszawa
tel. +48 22 660 44 33
e-mail: kontakt@wwf.pl
[www: wwf.pl](http://www.wwf.pl)

Wydawca: **Fundacja WWF Polska, 2022**

Publikacja powstała we współpracy

z **Fundacją im. Heinricha Bölla**

w **Warszawie** w ramach projektu

„Morskie obszary Natura 2000”

Przygotowanie merytoryczne:

Jadwiga Ziomacka, Rafał Jankowski

Koordinacja projektu ze strony HBS: **Beata Cymerman**

Druk: **Agencja Wydawnicza EKOPRESS**

Publikacja ta została wydana na licencji Creative Commons:

Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-

Bez utworów zależnych- Brak dodatkowych

ograniczeń (CC BY-NC-ND 4.0).

Tekst licencji można pobrać pod adresem:

// creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.pl

